

ВІДГУК

офіційного опонента Діденка Олександра Васильовича
на дисертаційну роботу **Сергієнко Тетяни Миколаївни**
**«Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації курсантів молодших
курсів вищих військових навчальних закладів»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

1. Вибір теми та актуальність дослідження обумовлені низкою чинників.

По-перше, необхідність підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ актуалізується у зв'язку зі складною воєнно-політичною ситуацією на східних рубежах України. Перед особовим складом Збройних сил України постає завдання щодо гарантування національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей. Крім цього останнім часом активізується намагання України посилювати співпрацю з НАТО щодо створення дієвої системи підготовки персоналу силових відомств за новими стандартами, які передбачають комплекс морально-психологічних заходів адаптації військовослужбовців до служби.

По-друге, якість підготовки висококваліфікованих офіцерів значною мірою залежить від успішної адаптації курсантів до освітнього процесу вищого військового навчального закладу (ВВНЗ), що характеризується низкою особливостей. У ВВНЗ переважає авторитарний стиль управління діями курсантів. Вони навчаються в умовах чіткого розподілу обов'язків, високої регламентації життєдіяльності, суворого статутного порядку та взаємовідносин, інтенсивного фізичного навантаження, частково ізольовані від спілкування з рідними, близькими, друзями, перебувають в умовах примусового спілкування з обмеженим колом людей, повинні дотримуватись як формальних, так і неформальних норм поведінки тощо. Ці фактори не сприяють формуванню творчої особистості, здатної до саморозвитку, самовдосконалення, а навпаки – знижують рівень самостійності курсантів при розв'язанні різноманітних завдань і привчають до шаблону, стримують самостійне прийняття рішень. Вплив негативних факторів посилюється недостатньою готовністю командування та науково-педагогічного складу створювати умови для вияву ініціативи курсантів під час освітнього процесу.

По-третє, ускладнення адаптації курсантів до навчання у ВВНЗ призводить до дезадаптації, яка часто виявляється в девіантній поведінці молодих людей, недотриманні ними статутних норм взаємовідносин, порушенні правил етики спілкування, уживанні психотропних речовин, зниженні успішності в навчанні,

що потребує відповідної соціально-педагогічної профілактики. Це вимагає уваги до вирішення проблеми соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів.

По-четверте, попри наявність дисертаційних робіт, у яких робиться спроба дослідити особливості й методику профілактики дезадаптації курсантів і студентів у закладах вищої освіти, вони не вирішують важливого наукового завдання – соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів.

Посилює актуальність теми і низка суперечностей, що їх виявила автор дисертації під час дослідження.

З огляду на ці чинники актуальність теми дисертаційної роботи Т. М. Сергієнко «Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів», поданої на рецензування, сумнівів не викликає.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення дисертаційної роботи обґрунтовано досить переконливо. Дослідження проведено протягом тривалого періоду – з 2010 до 2018 року. Воно передбачало вивчення проблеми профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів як соціально-педагогічного феномену, розкриття сутності та особливостей соціально-педагогічної профілактики цього явища, обґрунтування та розроблення системи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів, характеристику стану соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів, а також упровадження системи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів, експериментальну перевірку її ефективності.

Дослідницько-експериментальну роботу проведено на базі Національної академії Національної гвардії України (м. Харків), Національної академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів). Педагогічний експеримент організовано в природних умовах навчального процесу військового ЗВО. Він передбачав два етапи: констатувальний і формувальний.

Наукова цінність дисертаційного дослідження Сергієнко Т. М. зумовлена перш за все тим, що в роботі розроблено систему соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ, а також удосконалено зміст, форми, методи та технології соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ. Важливим кваліфікаційним здобутком автора є визначення причин виникнення дезадаптованості та особливості її прояву в курсантів молодших курсів.

Значимість роботи посилює і те, що її виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національної академії Національної гвардії України

(м. Харків) у межах теми «Використання автоматизованого психодіагностичного комплексу визначення професійної придатності військовослужбовців внутрішніх військ для розподілу кандидатів за військово-обліковими спеціальностями різних типів військових частин внутрішніх військ МВС України» (номер державної реєстрації 0111U008894-2).

Відповідно до теми дисертації Сергієнко Т. М. чітко сформулювала науковий апарат дослідження, застосувала адекватні завданням методи наукового пошуку, що дало можливість успішно досягти поставленої мети – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність системи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів. Заслуговує на позитивну оцінку докладне й ретельне формулювання понятійно-термінологічного апарату дисертаційної роботи, зокрема визначення сутності понять «адаптація», «дезадаптація», «соціально-педагогічна профілактика дезадаптації курсантів молодших курсів».

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті та дозволяє належним чином висвітлити хід виконання завдань дослідно-експериментальної роботи.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Дисертант одержав такі наукові результати:

уперше розроблено *систему* соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ, що містить суб'єкт-об'єктний, середовищний, концептуально-цільовий, змістовно-технологічний та діагностично-результативний компоненти;

удосконалено зміст, форми, методи та технології соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ;

набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність і зміст понять адаптації, дезадаптації, соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ; причини виникнення дезадаптованості та особливості її прояву в курсантів молодших курсів; соціально-педагогічну профілактику дезадаптації як напрям соціально-педагогічної діяльності у вищих військових навчальних закладах.

Крім того, інтерес представляють й інші аспекти дисертаційного дослідження, а саме:

стан соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ;

обґрунтування програми соціально-педагогічної профілактики.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційна робота Сергієнко Т. М., безперечно, має вагоме практичне значення, яке полягає в тому, що одержані результати дослідження достатньо обґрунтовані, пройшли апробацію та готові до впровадження в систему професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Автор розробила і впровадила в освітній процес програму та методичні рекомендації щодо профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів для представників адміністрації ВВНЗ, керівників структурних підрозділів, які відповідають за профілактику дезадаптації курсантів молодших курсів, а також для курсових офіцерів, кураторів навчальних груп, викладачів, батьків.

Обґрунтовані в дисертації висновки, сформульовані методичні рекомендації, положення апробовано на 16-ти наукових конференціях різного рівня.

Матеріали дисертації, результати і висновки дослідження можуть бути використані в науково-дослідній і освітній діяльності науково-педагогічного складу військових ЗВО.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях.

Для розв'язання поставлених завдань автор опрацювала 241 наукове джерело, з них 10 – іноземними мовами. Усі наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження висвітлено у 24 наукових публікаціях, серед яких: 8 статей у наукових фахових виданнях (3 – у періодичних закордонних виданнях та 1 – у виданні, включеного до міжнародної наукометричної бази); 16 – у матеріалах наукових конференцій. Отже, дисертант дотримала вимог наказу Міністерства освіти і науки № 1112 від 17.10.2012 р. щодо опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо кандидатських дисертацій.

Структура дисертаційного дослідження Сергієнко Т. М. зумовлена його змістом, який відповідає основним завданням дослідження і відображає хід їх виконання.

У першому розділі дисертації викладено проблему профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ як соціально-педагогічний феномен; розкрито сутність та особливості соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів; обґрунтовано систему соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ.

У другому розділі Сергієнко Т. М. проаналізувала стан соціально-педагогічної профілактики курсантів молодших курсів ВВНЗ; представила

систему і програму соціально-педагогічної профілактики курсантів молодших курсів ВВНЗ, а також висвітлила перебіг і результати дослідно-експериментальної роботи.

Підсумки дисертаційного дослідження відображено у загальних висновках, які є достовірними, корелюють з висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети й виконання завдань дослідження.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Сергієнко Т. М., доцільно висловити певні міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. Наукова новизна одержаних результатів сумнівів не викликає, однак автору доцільно було б зазначити, за рахунок чого відбулося удосконалення форм, методів та технології соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ. Доцільно було б пояснити, що саме удосконалено у змісті соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ. Відповідно до рекомендацій щодо представлення наукової новизни потрібно також чітко зазначити, за рахунок чого відбувся подальший розвиток наукових уявлень про сутність і зміст понять «адаптація», «дезадаптація», «соціально-педагогічна профілактика дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ».

2. Оскільки вітчизняна система вищої військової освіти реформується з урахуванням європейського досвіду та стандартів НАТО, то доцільно було б більш ґрунтовно представити на сторінках дисертації зарубіжний досвід вирішення проблеми дослідження у військових закладах країн ЄС та США.

3. Дещо порушено логіку подання матеріалу в другому розділі дисертації. Доцільно було б спочатку подати характеристику сучасного стану соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів, а вже потім представляти обґрунтування системи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ.

4. У дисертації та авторефераті автор на основі вивчення наукової літератури та результатів аналізу досвіду роботи вищої військової школи з проблем соціально-педагогічної профілактики дезадаптації наводить суперечності, які супроводжують цей процес щодо курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів. Однак потребує пояснення, чи вдалося автору розв'язати ці суперечності у процесі дослідно-експериментальної роботи.

5. У дисертації автор представляє систему соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів. З логіки дисертаційної роботи стає очевидним, що цю систему та її модель автор визначає лише на основі теоретичного аналізу наукових джерел. Але якби дисертант узяв до уваги

результати аналізу практики діяльності військових закладів вищої освіти, особливості підготовки курсантів у ВВНЗ України, а також результати аналізу зарубіжних наукових досліджень, присвячених вирішенню подібних наукових завдань, то логіка обґрунтування системи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів була б більш переконливою.

6. На сторінках першого розділу автор дисертації у підрозділі 1.3. «Обґрунтування системи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів ВВНЗ» значну частину матеріалу присвячує визначенню критеріїв адаптованості військовослужбовців, а також представляє діагностичні методики оцінювання адаптивних рівнів курсантів молодших курсів ВВНЗ. Доцільно було б, на нашу думку, цей матеріал виділити в окремий підрозділ.

7. У дослідженні представлено деякі методичні рекомендації щодо профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів для представників адміністрації ВВНЗ, керівників структурних підрозділів, курсових офіцерів, кураторів навчальних груп, викладачів, батьків. Однак поза увагою автора залишилися курсанти – майбутні офіцери. Доцільно було розробити відповідні рекомендації і для них. Це було б доцільно для підвищення адаптації курсантів молодших курсів до особливостей освітнього процесу у військових закладах вищої освіти.

Утім зазначені зауваження і побажання не є принциповими і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Сергієнко Тетяни Миколаївни «Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів».

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Сергієнко Т. М. «Соціально-педагогічна профілактика дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів» є самостійним завершеним науковим дослідженням актуального наукового завдання.

2. Усі положення дисертації науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни; достовірність та вірогідність висновків забезпечені в процесі дослідження.

3. Поставлена автором мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані глибоко та доказово. Всі положення, що виносяться на захист, теоретично обґрунтовано, їх зміст викладено в основних висновках до дисертації. Висновки і рекомендації у дисертації сформульовано ґрунтовно і переконливо.

4. Дисертаційне дослідження має практичне значення, що підтверджується використанням отриманих результатів в освітньому процесі Національної

академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (довідка про впровадження № 5814 від 11.04.2017 р.); Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження № 365 від 14.03.2018 р.); Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (довідка про впровадження № 4/78 від 22.03.2018 р.); Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (довідка про впровадження № 325 від 28.03.2018 р.); Національної академії Національної гвардії України (довідка про впровадження № 2/123 від 11.04.2018 р.); Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 2/312 від 19.04.2018 р.); Військової академії (довідка про впровадження № 2/5/309 від 27.04.2018 р.).

5. Структура дисертації та обсяг основного тексту відповідають чинним вимогам до кандидатських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Отже, дисертація відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження Сергієнко Тетяні Миколаївні наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

Провідний науковий співробітник

науково-дослідного відділу Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

доктор педагогічних наук, професор О. В. Діденко

Підпис О. В. Діденка засвідчую:

начальник відділення контролю та документального забезпечення

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

підполковник

І. Ю. Жилкіна

«3» грудня 2018 р.

